

muhasebeci Hüsrev Bey bina emini ve bina nâzırı tayin edilmişlerdir.

Kanûnî Sultan Süleyman çıktığı Sigetvar seferinde vefat ettiğinden köprünün inşası oğlu Sultan II. Selim tarafından tamamlanmıştır. Yapımından az sonra selin tahrip ettiği bazı gözler yine Mimar Sinan eliyle tamir edilmiştir. 1061 (1651) yılında buradan geçen Evliya Çelebi, "ibretnümâ" olarak vasıflandırdığı köprünün yirmi altı gözlü ve kitâbesinin Karahisârî Hasan Çelebi hattı ile olduğunu bildirirken yanılmıştır. Batıdan kara yoluyla gelirken bu köprünün üstünden geçen bütün yabancı seyyahlar seyahatnâmelerinde bu mimari şaheserden hayranlıkla bahsederler. Genellikle köprü İtalyanca olarak Ponte Grande adıyla anılmıştır. Büyükçekmece Köprüsü'nün Lemaitre adında bir ressam tarafından çizilerek Danvin isminde bir hakkâk eliyle hakkedilen, çelik gravür tekniğinde basılmış güzel bir resmi XIX. yüzyıl başlarındaki romantik görünümünü aksettirir. Osmanlı döneminde Rumeli'ye yapılan seferlerin çoğunda bu köprü üzerinden geçilmiştir. 1877 Osmanlı-Rus, 1912 Balkan savaşlarında bozguna uğrayan ordunun bu köprü üzerinden dönüşü de hazin bir hâtıradır. 1960'lı yıllarda bir Rum'un kıskırttığı iki kişi, içinde güya büyük bir hazinenin saklı olduğuna inanarak köprünün kitâbe köşkünde Mimar Sinan'ın adının yazılı olduğu kısmı kitâbe ile birlikte parçalamışlardır. Daha sonra bu kısım ve kitâbe yeniden yapılmıştır. 1970 yılında da tarihî ve mimari önemi göz önüne alınarak köprünün harap olan bazı bölümleri restore edilmiştir. Bugün esas trafik az restore yapılmış olan modern köprüden geçirilmiş ve bu tarihî eser nisbeten korunmuştur.

Büyükçekmece Köprüsü, inişli çıkışlı dört bölümden oluşmuş ilgi çekici bir mühendislik eseridir. Toplam uzunluğu 635,57 m. olup 7,17 m. genişliğindedir. Yedi gözlü olan birinci bölümün uzunluğu 157,23 m. olarak ölçülmüştür. Bunu 25,41 m. uzunluğunda bir bağlantı aralığı takip eder. İkinci bölüm yine yedi gözlü ve 135,10 m. uzunluğundadır. 15,52 m. ölçüsündeki bir aralıktan sonra gelen üçüncü bölüm ise 101,25 m. uzunluğa sahiptir ve beş gözlüdür. 17,34 metrelik bir aralıktan sonra geçilen dördüncü bölüm dokuz gözü ve 183,72 m. uzunluğu ile en büyük bölümü teşkil eder. Köprünün göz sayısı yirmi sekizdir. Sivri kemerli bu gözlerin en küçüğünün açık-

lığı 4,50 m. olmasına karşılık dördüncü bölümde olan en büyüğü 11,86 m. ölçüsünde bir açıklığa sahiptir. Köprünün iki yanında korkuluk levhaları vardır. Ayrıca her bölümün başında ve sonunda bütün Türk köprülerinde görülen babalar bulunmaktadır. Her bölüm arasındaki bağlantı aralıklarının korkuluksuz olması, büyük taşkınardan suların fazlasının köprüye zarar vermeden buradan aşarak akıp gitmesi için yapıldıklarını düşündürmektedir.

Köprünün bir bölümünün ortasında, en geniş kemerin üstünde dinlenme se-dirleri vardır. Diğer bir bölümün başında ise karşılıklı olarak birer kitâbe köşkü bulunur. Oturma şekilleri çok ufak olan bu köşkerlerin satırlarını Arapça ve Türkçe kitâbeler kaplar. Kitâbenin iki yanındaki pâyelerin başlık yerlerinde, Arapça kitâbenin iki yanına "lâ ilâhe il-lallah" ve "Muhammedün Resûlullah" ibareleri işlenmiştir. Türkçe kitâbenin pâyelerinde ise "amel-i Yûsuf b. Abdul-lah" ve "gafferalâhu lehü ve li'l-mübâ-şirin" yazıları yer almaktadır. Kitâbeleri taşıyan köşkerler (veya duvarlar) şahnişin şeklinde dışarı taştığından bunların altlarındaki çıkıntılar mukarnaslar halinde yapılmıştır.

Büyükçekmece Köprüsü, köprü vakfının günümüze ulaşan muhteşem bir örneğidir. Mimar Sinan'ın ustalığını ve hat-ta dehasını gösteren bu yapı, mimarisi ve çok geniş bir arazi üzerinde kurulmuş olması bakımından da Osmanlı dönemi Türk mühendisliğinin başta gelen bir anıttır.

BİBLİYOGRAFYA :

Eyyübî, *Menâkıb-ı Sultan Süleyman: Risâle-i Pâdişâh-nâme* (haz. Mehmet Akkuş), Ankara 1991, s. 264-267; Sâî, *Tezkiretül'-ebniye*, Ankara 1965, s. 111; a.e., *İÜ Ktp.*, nr. T 6826, s. 68-71; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 291-292; J. M. Jouannin — J. von Gaver, *Turquie*, Paris 1840, s. 154, lv. 72 (eski gravürü); C. Jireček, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel*, Prag 1877, s. 53, 102, 113; Orhan Bozkurt, *Koca Sinan'ın Köprüleri*, İstanbul 1952, s. 54; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 142-147, lv. CIII-CVI; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 39-42 (39. sayfada Sinan'ın imzasının tahrip edilmiş fotoğrafı bulunmaktadır); Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 403; H. Bakı Kunter, "Kitâbelerimiz", *VD*, II (1942), s. 448-449; Nezir Tuğrul, "Büyükçekmece Köprüsü", *Ar-kitekt*, XIV/5-6, İstanbul 1944, s. 113; Erdem Yücel, "Büyükçekmece'de Türk Eserleri", *VD*, IX (1971), s. 96-99; İbrahim Hakkı Konyalı, "Büyükçekmece Köprüsü", *İst.A*, VI, 3230-3234.

SEMAVİ EYİCE

BÜZGAŞIYYE

(البرغشية)

Sühreverdiyye tarikatının
Necîbüddin Ali b. Büzgaş'a
(ö. 678/1279)
nisbet edilen bir kolu
(bk. NECİBÜDDİN b. BÜZGAŞ).

BÜZÜRC b. MUHAMMED

(بزرگ بن محمد)

Ebû Muhammed Büzürc b. Muhammed
el-Arûzî (II/VIII. yüzyıl [?])

Küfeli râvî, dil ve edebiyat âlimi.

Klasik kaynaklardan *Mu'cemül'-üde-bâ'*, *el-Vâfi* ve *el-Fihrist*'in bir neşrinde (Kahire 1348) adının Berzah (برزخ), Rızâ Teceddüd neşrinde ise Nezerrah (نزرخ) şeklinde tesbit edildiği görülmektedir. Sezgin de Berzah'ı tercih etmiştir (GAS, VIII, 119). İbn Hacer ise adının Büzürc olduğunu söylemektedir. Büzürc, Farsça *büzürg* (büyük) kelimesinin Arapça'laşmış şeklidir.

Büzürc'ün hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmadığı gibi doğum ve ölüm tarihleri de belli değildir. Benî Becîle'nin veya Benî Kinde'nin himayesinde bulunduğu kaydedilmektedir. Güçlü bir hâfizaya sahip olmakla beraber aynı bilgileri farklı zamanlarda farklı kaynaklara isnat ederek değişik şahıslara nakletmesi sebebiyle onun rivayetlerine olan güven sarsılmıştır. Ayrıca bilinmeyen ve tanınmayan topluluklardan rivayetlerde bulunması yalancı olarak nitelendirilmesine yol açmış ve bu yüzden son günlerini yalnızlık içinde geçirmiştir. Tâbiîn âlimlerinden Yûnus b. Ubeyd (ö. 139/756) onun için, "Ya en mükemmel veya en yalancı râvidir" diyerek şahsiyeti hakkındaki belirsizliği dile getirmiştir.

Daha çok aruz üzerinde çalışan Büzürc, Halîl b. Ahmed'in aruz konusunda ortaya koyduğu kuralları tenkit etmiş ve onun kurduğu *dâire*'leri, koyduğu terimleri reddetmiştir. Büzürc'ün günümüze kadar geldiği bilinmeyen *el-'Arûzû'l-kebîr*, *el-'Arûzû's-şagîr*, *Me'âni'l-'arûz* (alfabetik olduğu söylenmektedir), *en-Nakz 'ale'l-Halîl ve tağlîhuh fi Kitâbi'l-'Arûz*, *Kitâbü'l-Evsaf fi'l-'arûz*, *Tefsîrû'l-ğarîb* ve İbnü'n-Nedîm'in derilere yazılmış bir nüshasını gördüğünü söylediği *Binâ'ü'l-kelâm* gibi çalışmaları bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire 1348, s. 107; a.e. (Teceddüd), s. 78-79; a.e. (Şüveymî), s. 324-325; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, VII, 71-75; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 276-278; Safedî, *el-Vâfi*, X, 112-113; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 11; Sezgin, *GAS*, VIII, 119.

RAHMİ ER

BÜZÜRG

Türk müzikisinde
bir birleşik makam.

Türk müzikisinde en az sekiz asırdır kullanıldığı bilinen en eski makamlardandır. "Büzürk" olarak da söylenir. Bazı nazariyat kitaplarında "büzruk" şekline de rastlanmaktadır. Farsça bir kelime olan büzürg "büyük, ulu" mânasına gelmektedir. Dizisi, hüseyinî perdesine göçürülmüş bir hüseyinî beşlisine, yerinde bir bûselik beşlisi ile rast perdesine göçürülmüş bir cârgâh beşlisinin ilâvesinden meydana gelmiştir. Donanımına herhangi bir ârza işareti yazılmaz. Makamın güçlülere birinci derecede hüseyinî, ikinci derecede nevâ, üçüncü derecede düğâh perdesi, durağı ise rast perdesidir. Bütün birleşik makamlar gibi inici seyredir.

Türk müzikisi repertuarında tesbit edilebilen büzürg makamındaki eser sayısı yirmi beş civarındadır. Bu makama örnek olarak III. Selim'in çember, Kantemiroğlu'nun darbeyn usulündeki peşrevleri, Sâdık Ağa'nın, "Hüban seninle leyl ü nehâr istînâs eder" mısraı ile başlayan berefşan usulündeki 1. bestesi verilebilir.

Hüseyinîde hüseyinî beşlisi Düğâhta bûselik beşlisi

Rastta cârgâh beşlisi

Yürük Semâî (Sâdık Ağa'dan)

Ah.. Töv be ler..... etdim i.. se..... cür mü ha ta....

bir.... i... ki... üç... vay.... Tır yel... li yel

le lel... li... ye. lel... li yel le lel... li...

ye lel... le lel... le lel... li... cür mü ha ta

bir... i... ki... üç... vay....

Büzürg
makamı
dizisi
ve bir
seyir
örneği

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *İlmü'l-mûsiki*, I, 102-103; Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 179; IV, 254-255; Arel, *Türk Musikisi*, s. 85-86; Öztuna, *BTMA*, I, 168-169.

ALÂEDDİN YAVAŞÇA

BÜZÜRG b. ŞEHİRİYÂR

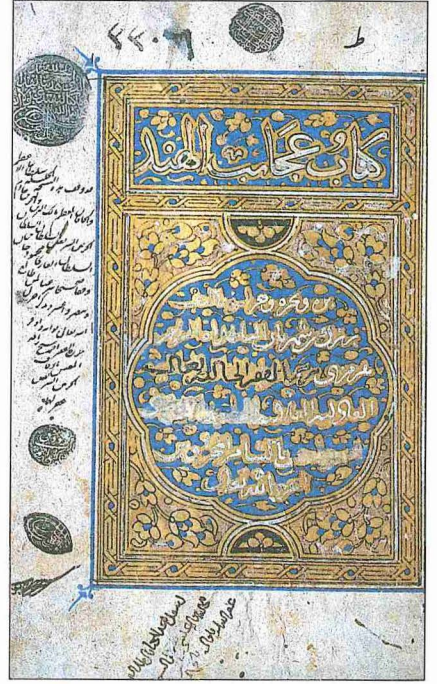
(بزرگین شهریار)

Büzürg b. Şehriyâr er-Râmhürmüzî
(IV/X. yüzyıl [?])

Kitâbü 'Acâ'ibi'l-Hind adlı
eseriyle tanınan İranlı bir denizci.

Hayatı, şahsiyeti ve eğitimiyle ilgili olarak gerek klasik gerekse modern kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur; sadece Râmhürmüzî nisbesinden Hûzistan'ın Râmhürmüz şehrinde doğduğu veya orada yetiştiği anlaşılmaktadır.

Seyahat hâtıralarını anlattığı *Kitâbü 'Acâ'ibi'l-Hind* adlı eserinden öğrenildiğine göre 288-342 (901-954) yılları arasında Güneydoğu Asya'yı gezmiş ve kitabını da muhtemelen dönüş tarihinden hemen sonra yazmaya başlamıştır. Irak sahillerinden gemisiyle yola çıkan Büzürg, hâtırat şeklinde kaleme aldığı 134 küçük hikâyeden oluşan eserinde Güney Hindistan, Gucerât, Hint takımadaları, Çin ve Japonya'da gördüklerini anlatmış, ayrıca tanıdığı gemici, tüccar ve seyyahların bu bölgelerle Doğu Afrika üzerine naklettikleri hâtıralarına da yer vermiştir. Eser anlattığı ülkelerdeki insanların yaşayışlarını, örf ve âdetlerini yansıtmaması bakımından son derece önemlidir; bu arada o dönemdeki bir Hint mihracesi-

Büzürg b. Şehriyâr'ın *Kitâbü 'Acâ'ibi'l-Hind* adlı eserinin unvan sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3306)

nin Kur'an-ı Kerim'i kendi diline tercüme ettirmiş olduğunu da haber vermektedir.

Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 3306) bulunan eserin metnini P. A. van der Lith neşre hazırlamış ve L. Marcel Devic'in Fransızca tercümesiyle birlikte yayımlamıştır (Leiden 1883-1886). Bu tercüme 1926'da Routledge Yayınevi (Londra) tarafından İngilizce'ye çevrilerek Arapça metnin tıpkıbasımıyla birlikte yeniden basılmıştır. İki yıl sonra P. Quennel'in orijinalinden İngilizce'ye yaptığı bir tercüme (London 1928), daha sonra da J. Sauvaget'in yeniden yaptığı Fransızca tercüme, onun ölümünden sonra adına çıkarılan bir armağanın içinde (*Memorial*, Damascus 1954, I, 188-300) neşredilmiştir. Bunlardan başka eser R. I. Ehrlich tarafından Rusça'ya da tercüme edilmiştir (Moscow 1959).

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 409-410; I. U. Krachkovski, *Târîhu'l-edebi'l-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963, s. 143; Sarton, *Introduction*, I, 674; Muhammad Zaki, *Arab Accounts of India*, Delhi 1981, s. 12; "Buzurg Ibn Shâhriyâr", *IC*, XI/4 (1937), s. 493; *DMF*, I, 426; J. W. Fück, "Buzurg b. Shâhriyâr", *EI²* (İng.), I, 1358.

MUSTAFA L. BİLGE